

5. Den alm. opfattelse af Vedel som anlægger af ms. er vistnok grundlagt af Sophus Larsen, at Vedel måtte stå bag Hånd 1's arbejde, særligt da denne ikke ringe Lighed med Valentin Rentzels«...) tillige har skrevet teksterne bl. 126-128 og 140-142 samt tekster i Svaning I. På denne baggrund sluttede Sophus Larsen, at Vedel måtte stå bag Hånd 1's arbejde, særligt da denne bl. 128^r har påbegyndt en vise, som fuldendes af Vedel selv. Ræsonnementet lider alene af den skavank, at identifikation af Hånd 1 med skriveren af bl. 126-128 og 140-142 klart er uberettiget. Agnes Agerschou (op. cit. note 3) er enig heri, hvorimod hendes skelnen mellem Hånd 6 (bl. 126-128 + Svaning I 181-183) og Hånd 9 (bl. 140-142 + Svaning I 184-188 og 193-207) efter min mening er forkert.

Dette »mindre bidrag« var fuldt udformet før fremkomsten af Iørn Piø's Nye veje til Folkevisen. En første gennemlæsning af dette indholdsrige værk har dog ikke givet mig anledning til at ændre min opfattelse på de punkter, hvor jeg afviger.

Karsten Christensen

En aftenunderholdning i 1832 og »Slaget paa Rheden«

Lønningerne til Det kongelige Teaters personale var i den fattige tid efter Statsbankerotten og tabet af Norge yderst pauvre. Imidlertid var det dengang muligt for de kongelige skuespillere at supplere deres indtægter ved at give såkaldte aftenunderholdninger. Hjulpet af kolleger blev ved en sådan en blandet program givet til bedste af aftenens vært. Til formålet blev det gamle kgl. Teater, eller Hofteatret på Christiansborg, jævnlgt vederlagsfrit overladt de betydeligste af kunstnerne, der således kunne hjemtage entréindtægten.

Christen Niemann Rosenkilde var fra attenhundrede tyverne og indtil sin død fyrré år efter, Det kgl. Teaters store, helt originale, komiske karakterskuespiller. Hans økonomi var, som hans kollegers, elendig. For at tjene nogle højst fornødne ekstrapenge oversatte Rosenkilde derfor også skuespil og operalibrettoer, ja skrev originale stykker som f.eks. »De fortvivlede paa Runde-Taarn«, »Den dramatiske Skrædder«, et sidestykke til Holbergs »Politiske Kandestøber«, samt i 1826 »Vennernes Fest«, digtet til minde om Slaget på Københavns Rhed fem og tyve år tidligere. Efter at teatrets høje direktion i 1827 havde undersøgt hans forhold, skrev de til Frederik VI, »at hans Forfatning var den sørgeligste og grænsede til Fortvivlelse; som Familiefader har han daglig 10 Personer at underholde.«

Rosenkilde planlagde nu at give en aftenunderholdning på Det kgl. Teater den 1. april 1832 og skulle derfor sammensætte et program. Datoen opfordrer naturligvis til spøg og skæmt, men et originalt, seriøst hovednummer turde ikke mangle. For at få et sådant, velgnet til deklamation, henvendte Rosenkilde sig derfor i januar måned til digteren af »Gjenganger-Breve eller poetiske Epistler fra Paradis«.

På det tidspunkt vidste ingen, at det var Henrik Hertz, der var forfatteren til »Gjengangerbrevene«, foregivet at være skrevet af den afdøde digter Jens Baggesen, og udkommet anonymt i 1830. Først efter at være blevet døbt 9.

april 1832 opgav Hertz sin strenge anonymitet. Af »Breve fra og til Henrik Hertz« kan vi se, at Rosenkilde beundrede »Gjengangerbrevene«s forfatter meget stærkt, men også, at han var helt uvidende om, hvem han var. Og Hertz røbede sig ikke.

Den 29. januar skriver Rosenkilde til Gjengangeren: »Jeg vil strax efter Winsløw give en lignende Aftenunderholdning. Et feilslaget Haab, der strandede paa, som mig synes, nogen Ubillighed af vor nyeste Theater-Direction, gjør en saadan Operation nødvendig. Skal et saadant Foretagende lykkes mig, saa maae jeg være vel sorteret med courante Articler. – Vil De understøtte mig med et Par?«. Den 18. marts svarer Gjengangeren »... Jeg har saaledes havt stor Lyst til at skrive til Deres Declamatorium ... et Digt: »Landmagt og Sømagt« naturligvis taget fra den blot poetiske Side; men Emnet interesserer mig for meget til at jeg, sæt ogsaa, sligt var muligt, kunne feie det af i et Par Dage, hvilket dog maatte skee.« Rosenkilde svarer næste dag: »Hvilken Idee: Landmagten og Sømagten! faae Timer før 2den April. Gud velsigne Dem om De udfører den! Ikke eet ret alvorligt, rigtigt værdigt Alvorsdigt har jeg«.

For mennesker i dag er det nok kun muligt at forstå, hvad mindet om Skærtorsdag den 2. april 1801 har betydet for datiden, ved at parallelisere til 9. april 1940. Begge dage var vi de tabende, men i 1801 var æren og den nationale stolthed i behold. Bevidstheden om dette opløftede nationen i de lange, trange tider, der fulgte. Den anden april var en dato, man huskede om aftenen den første april:

Faa Timer endnu – da stiger paany
Af Natten paa Morgenens Strimer
Hiin anden April, hvis evige Ry
I Dannemark rækker fra By til By,
Hiin Kamps mærkværdige Timer.

Digtet kom Rosenkilde i hænde den 24. marts, og han oplæste det straks for familien Heiberg. Heiberg bad Rosenkilde melde forfatteren sin tak med ordene: »Jeg holder det for det skønneste lyriske Digt, vor Litteratur eier!« Dog, det mentes, at titlen på digtet »Landmagten og Sømagten« kunne opvække den gamle skinsyge mellem hæren og flåden, hvorfor Rosenkilde foreslog Hertz at kalde det »Slaget paa Rheden eller Sømagtens Priis«. Hertz svarede, at »»Slaget paa Rheden« giver falske Forestillinger om Stykkets Indhold; og Sømagtens Priis er for præentionsfuldt. – Lad det derfor hellere hedde »Landet og Havet««. Alligevel lod Rosenkilde det kalde »Slaget paa Rheden« i programmet for aftenen, der blev offentliggjort i avisen torsdag den 27. marts. Og herved blev det så.

Om hele programmet for aftenunderholdningen og hvorledes denne forløb, kan vi læse i Konferensraad Carl Henrik v. Holtens erindringer »Af en gammel Hofmands Mindeblade«. Den 1. april var midfastesøndag, og efter at have hørt N. F. S. Grundtvig prædike ved aftensangen i Frederikskirken – i hvilken prædiken Holten ikke fandt smag, »da han aldeles ikke har noget fordelagtigt Udvortes, og hans Declamation er langdragende og klynkende«, selv om »fle-

re kraftige Udtryk og oratoriske Vendinger sloge mig« – begav familien Holten sig til Det kgl. Teater. Dette var propfyldt, så at endog orkestergraven var besat med tilskuere. For at støtte Rosenkilde havde Prins Christian Frederik, (den senere Christian VIII), taget en loge, selv om han selv den aften gav en dinér for Akademiet for de Skønne Kunster, og det var i denne Prinsen nådigt havde givet Holten, hans kone og datter plads. Holtens søn, der som femten-årig var elev på Kadet-Akademiet, sad i dettes loge. Hvor Hertz sad, vides ikke.

Aftenens program bestod af fjorten numre. Den gamle Holten forstod vel at vurdere forestillingens præstationer – han havde selv en lille poetisk åre og var forfatter til flere digte og vaudeviller. Fader og søn var ikke ubetinget begejstrede. Både prologen og epilogen blev givet af Rosenkilde. Begge disse numre spillede på at narre publikum april på en ret barnlig måde. Nogle fortællinger og smådigte virkede også meget ubetydelige. Kun Steen Steensen Blichers digt »Den jydsk Landsoldat« hævdede sig over dette, men fremsigelsen ved Rosenkilde vandt ikke Holtens bifald. »Variationer for to Fløjter«, en »Pianoforte-Concert« og en »Waldhorn-Concert« udgjorde det musikalske islæt. Kun »Slaget paa Rheden«, som fremsagt af Anna Wexschall, vakte såvel ved indholdet som ved fremsigelsen Holtens fulde applaus. Når aftenen som helhed derfor faldt lidt mat ud, skyldtes dette først og fremmest »Skuespillerens eller Værtens alt for store Familiaritet med Publikum eller Gæsterne«. Rosenkilde var helt den geniale improvisator, der, som hans datter Julie Sødring skrev i sine erindringer, »ligetil sin Død bevarede Barnet i sig uskadt, og det var det, der gav hans Kunst den bestandige Ungdom«.

Anna Wexschall, der to år senere blev gift med skuespiller N. P. Nielsen, var Johanne Luise Heibergs store rival. Hun var især mesterlig i at fremsige vers, og var derfor ofte den, der ved højtidelige lejligheder på teatret fremsagde den da brugelige prolog. Blid og stilfærdig var hun den ideelle fremstiller af Oehlenschlägers kvindeskikkelser. Hun har givet Hertz' smukke strofer deres fulde virkning.

»Slaget paa Rheden« blev straks trykt i »Dansk Ugeskrift«, udgivet af den berømte professor og politiker J. F. Schouw. Hertz lod tage et særtryk af digtet, og sendte dette med følgende, hidtil utrykte verslinier til Anna Wexschall:

Forundres ei, om Tonerne, der fandt
Et skjønt og nyfødt Liv paa Deres Læbe
har lidt urolige sig viist, iblandt
Min Pults Papirer, disses Spøg og Tant,
Og atter hen til Dem med Længsel stræbe.
Mit Digt, der er kun ufuldendt, berøvet
Det Liv, det blev ved Dem forlenet med,
For Deres Fødder synker frygtsomt ned
Med ydmyg Bøn om stadigt Opholdssted
hos Dem, der løftede det op af Støvet.

Man bemærker underskriften: Skærtorsdag faldt i 1832 den 17. april. Det var den 11. april, Hertz ophævede sin anonymitet. Digtet er således hans første under eget navn udsendte arbejde. Dateringen Skærtorsdag behøver ellers næppe nogen kommentar.

Digtet blev optrykt i Hertz' »Foraarets Nytaarsgave for 1833« og senere mange gange i lyriske antologier. Før sidste verdenskrig kunne man finde det i folkeskolens læsebøger. Lidt uretfærdigt synes det nu helt glemte.

C. J. Ballhausen

Til Holger Drachmann's »Natten. En Radering«

I Holger Drachmanns digt »Natten. En Radering« i »Gamle Guder og nye« (1881) står der i sidste strofe:

En Hymne! Ved en snehvid Barm jeg laa,
Og Natten slog sit Forværk blødt ud over
Min Nakke, medens Lyd af fjerne Vover,
Hendøde under Taktslag, sagte, smaa.¹

»Ordbog over det danske sprog« citerer under *Foderværk* V (1923), 80 billedl. Drachmann: »Ved en snehvid Barm jeg laa, / og Natten slog sit Forværk blødt ud over / min Nakke« med henvisning til »Gamle Guder og nye« (1881) p. 97. Det er det eneste citat på dette ord i et billede.

En genlæsning af Henrik Ibsens digte førte mig hen til »Lysredd«. ² Det var næsten af chokartet virkning at møde ordet *forværk* i sidste strofe:

Men fattes meg nattens forverk,
jeg vet ei mitt arme råd; –
ja, øver jeg engang et storverk,
så blir det en mørkets dåd.

Det kan diskuteres om det er ordet *forværk* der har fremkaldt *storværk* eller omvendt. Det er vist umuligt at afgøre. Der kan ikke være mindste tvivl om, at Drachmanns ejendommelige – ja enestående – udtryk må betragtes som et direkte lån fra Henrik Ibsen – der var en fremragende lyriker og en vældig rimtekniker. Det er helt usandsynligt at to digtere uafhængigt af hinanden har forbundet *nat* med *forværk*.

Jeg minder om at Drachmanns digt »Farlige Drømme« i »Ranker og Roser« (1879) har en af sine forudsætninger i Henrik Ibsens kendte og berømte digt »Borte«. ³

1. Se f.eks. Holger Drachmann »Poetiske Skrifter« III (1927) p.146.

2. Se Henrik Ibsen »Digte« (1871) p.22 og f.eks. »Dikt« (i Gyldendals små gavebøger 1974 p.21). Henrik Ibsens digt blev trykt første gang med titlen